

Sara Močinić

Histria archaeologica br. 42/2011, Časopis Arheološkog muzeja Istre, str. 1-248, Pula, studeni 2012.

Najnovije izdanje časopisa "Histria archaeologica" donosi šest članaka u kojima autori prikazuju rezultate novijih istraživanja na području arheologije, paleoantropologije te konzervatorsko-restauratorske struke. Radovi se temelje na izvornoj građi, obrađenoj modernim metodama, i vrijedan su doprinos poznavanju najranijih faza života Istarskog poluotoka.

Članak autorice **Katarine Jerbić Percan**, prvi po redu u ovom izdanju časopisa, nosi naslov "**Prapovijesna keramika iz pećine Jačmice**". Pećina Jačmica, kako nam prenosi autorica, nalazi se sjeverozapadno od grada Buzeta i sastavljena je od dvije povezane prostorije. Istraživana je 2004. godine. U članku autorica predstavlja keramički materijal pronađen u sondama iskopanima u dvjema dvoranama (po jedna sonda u svakoj dvorani). Uz iscrpni katalog odabranih ulomaka, autorica razvrstava nalaze prema stilskim osobinama, jer, iako je iskopavanje stručno odrađeno, stratigrafske jedinice bile su poremećene i prema tome položaj nalaza bio je nepouzdan čimbenik u njihovu datiranju.

Najstarija keramika iz pećine Jačmica prema autorici je impresso keramika, koju smješta u rani neolitik, i za koju prenosi da je rijetka u pećinama Istre. Zatim autorica navodi nalaze koje datira u srednji neolitik (keramika vlaške grupe i keramika završne faze danilske kulture), kasni neolitik (keramika talijanske *Cultura dei vasi a bocca quadrata*), eneolitik (nakovanska keramika), brončano doba (lokalna keramika, prepoznata po dekoraciji) te antiku (keramika tankih stijenki).

Na temelju keramičkih i litičkih nalaza istraživači su zaključili kako je pećina bila nastanjena od mezolitika do brončanog doba, a vjerojatno i kasnije. Osim što predstavlja još jedan od lokaliteta zanimljivih za poznavanje prapovijesti Istre, ovaj članak predstavlja i rijetke nalaze, kao što je pintadera iz doba neolitika, a koji upućuju na nedovoljnu istraženost ovog dijela prapovijesti.

U članku "**Neolitički kulturni keramički predmeti na području Istre**" autor **Romuald Zlatunić** predstavlja na jednom mjestu sve istarske nalaze kulturnih posuda (ritona), stiliziranih antropomorfnih zvonastih figura (falusa) i realističnih antropomorfnih figura.

U prvom dijelu članka autor govori o problemu nastajanja i interpretacije tih tvorevina. Prema autoru one su bile u upotrebi tijekom srednjeg i kasnog neolitika (danilske i hvarske kulture), a nastale su kod populacije koja je živjela u pećinama i na otvorenom baveći se nomadskim i polunomadskim stočarstvom te sezonskim uzgojem žitarica. Ritoni (kulturne posude na četiri noge) u Istri, po obliku i tehnici, prema autoru, pripadaju razvijenoj klasičnoj fazi danilske kulture. Kroz iscrpnu analizu teorija o podrijetlu i pregled razvitka oblika samih ritona, autor dolazi do zaključka da ritoni nisu bili uvezeni, nego lokalni proizvodi nastali pod utjecajem širenja osnovnih ritualno-simboličkih ideja na cijeli teritorij njihove rasprostranjenosti. Nadalje, autor obrazlaže teorije o funkciji ritualnih posuda - ritona, dolazeći do zaključka da su se one koristile u obredima plodnosti i regeneracije. Sličnu analizu autor provodi na stiliziranim antropomorfnim zvonastim falusoidnim figurama i realistički izrađenim antropomorfnim figurama, koje datira u srednjoneolitičku danilsku i početak kasnoneolitičke hvarske kulture. Na temelju analize autor zaključuje da su se te figure koristile u obredima plodnosti, falusi kao simbol muškog, a antropomorfne figure kao simbol ženskog božanstva.

Zaključak autora je da su istarski kulturni predmeti dio šire skupine neolitičke plastike zapadnog i centralnog balkanskog poluotoka te egejskog područja, na kojem je mitologija bila ista, uz razlike u kulturološkoj izvedbi.

Slijedi članak **“Prapovijesna keramika iz unutrašnjeg dijela Pupićine Peći (iskopavanje 2001. godine)”**, autora **Mateje Hulina, Staše Forebaha i Prestona T. Miraclea**. Nakon uvoda autori opisuju metodologiju analize keramičkog materijala: zbog velike razlomljenosti uglavnom su se bazirali na dijagnostičkim dijelovima posuda i njihovim karakteristikama. Autori su izradili tablice s tipovima oboda i dna koji se pojavljuju u svakoj kulturnoj fazi koju su izdvojili većinom na temelju rekonstrukcije oblika posuda te vrsta ukrasa. Prema podacima prikupljenim analizom keramike, autori daju statistiku za svaku kulturnu fazu. Prvu izdvojenu fazu datiraju u srednji neolitik, što podržavaju radiokarbonskim datiranjem organskog materijala prikupljenog uz keramiku. Stilističkom analizom keramike ovu fazu pripisuju regionalnoj daniško-vlaškoj varijanti daniške kulture. Drugu fazu datiraju u kasni eneolitik i rani eneolitik, ali s rezervom, i ne pripisuju je nijednoj kulturi zbog manjka dokaza. U trećoj fazi autori naziru opća obilježja eneolitika, ljubljanske i cetinske kulture te istarskog ranog brončanog doba. Četvrtu fazu datiraju u sredinu 2. tisućljeća pr. Kr., u srednje brončano doba. Nadalje, uspoređuju faze međusobno, i s odgovarajućima iz prijašnjih istraživanja iste špilje.

Autori zaključuju da se interpretacija ranije dana za funkciju špilje nije promijenila, odnosno koristila se kao sezonsko boravište transhumantnih pastira i njihovih stada.

U članku **“Željeznodobne fibule s nalazišta četvrt sv. Teodora u Puli”** autorica **Lara Orlič** donosi zanimljive podatke o histarskom naselju koje je prethodilo rimskoj koloniji Poli, kroz analizu ulomaka fibula pronađenih između 2007. i 2009. godine na nalazištu spomenutom u naslovu članka. Prema autorici, dio je fibula pronađen u netaknutim slojevima u kojima su pronađeni ostatci građevinskih struktura željeznog doba, dok je ostatak iskopan u nasipu iz rimskog doba na kojem je građeno Herkulovo svetište. Autorica datira sve fibule između 6. i 1. stoljeća prije Krista i usporedbom izdvaja sljedeće tipove i varijante: tip sanguisuga (datirana u 6. st. pr. Kr.), tip zmijolike fibule s trakastim lukom savijenim u dvostruku petlju (sredina 6. st. pr. Kr.), tip zmijolike fibule s kričcima (druga polovica 6. st.), fibula ranolatenske sheme s listolikim lukom (od polovice 5. do polovice 3. st. pr. Kr.), tip Certosa VIII (od kraja 4. do kraja 2. st. pr. Kr.), fibula srednjolatenske sheme tip Kastav varijanta Kastav (3. i 2. st. pr. Kr.), tip Kastav varijanta Nezakcij (3. i 2. s trajanjem do u 1. st.), fibula kasnolatenske sheme tip Idrija pri Bači (2. i 1. st. pr. Kr.), tip Picugi varijanta Picugi (1. st. pr. Kr.), tip Almgren 65, tip Nova Vas, tip Nauheim II.2, tip Schüssel, te tip *a staffa chiusa* (sve 1. st. pr. Kr.). Važnost ovih identifikacija jest prvo pojavljivanje fibule Nauheim II.2, rane fibule tipa Schüssel i fibule *a staffa chiusa* na istočnoj jadranskoj obali.

Interpretirajući fibule u njihovom kontekstu, autorica zaključuje da su najstarije fibule ostatci dijela nekropole, *ustrinuma*. Nadalje smatra da su mlađe fibule (koje su pronađene na kupu) zavjetni darovi, dio prapovijesnog svetišta na čijoj je lokaciji sagrađen u antičko doba Herkulov hram. Prema autorici važan dio svetišta bio je izvor pitke vode.

Članak **“Herkulova vrata u Puli. Konzervatorsko-restauratorski osvrt”** autorice **Đeni Gobić-Bravar** donosi nastavak projekta očuvanja pulskih spomenika započetog 2010. godine. Autorica objašnjava kako projekt predviđa dijagnozu vrsta degradacija prisutnih na spomeniku i označavanje njihovih lokacija na nacrtu spomenika. Pregled spomenika obavljen je početkom 2012. godine te je fotografski i grafički dokumentirano stanje.

Nakon uvoda povijesnog karaktera u kojem nas autorica upozna s osnovnim činjenicama o izgradnji spomenika i dokumentaciji koja je o njemu pronađena u povijesnim arhivima, saznajemo da je građevina bila zatrpana do početka 19. stoljeća, zbog čega je ostala dosta dobro očuvana u odnosu na druge antičke spomenike. Kako navodi autorica, degradacije na Herkulovim vratima vezane su uz atmosferske utjecaje, zagađenje i ljudsku ruku. Autorica spominje sljedeće degradacije: mrlje, crne inkrustacije, prisutnost vegetacije na spomeniku, biološku patinu (lišajeve), alveolizaciju, pukotine te cementne ispune. Prema autorici, ovo je tek preliminarni pregled kome bi trebali uslijediti brojni testovi i analize invazivne (kemijske analize uzoraka materijala spomenika) i neinvazivne (na pr. 3D snimanja) prirode, nakon čega bi tek uslijedili pravi konzervatorsko-restauratorski zahvati. Autorica nadalje ističe važnost monitoringa, tj. kontinuiranog praćenja stanja spomenika i nakon zahvata.

Važnost je ovog članka u bilježenju trenutnog stanja u kojem se nalazi spomenik.

Zadnji članak ovog izdanja časopisa "Histrìa archaeologica" naslovljen je "**Tuberkuloza kod djeteta s nalazišta na trgu sv. Martina u Umagu**". U njemu su autori **Marko Trupković, Petra Rajić Šikanjić i Zrinka Premužić** analizirali skeletne ostatke pronađene u povijesnoj jezgri grada Umaga. U istraživanjima između 2007. i 2011. godine, kako nam prenose autori, pronađeno je groblje koje je bilo u upotrebi od 9. do 17. stoljeća. U članku autori donose rezultate analize skeletnog materijala iz groba broj 35 koji je pripadao osobi mlađe dobi. Po stupnju rasta trajnih zubi odredili su da je osoba bila u dobi između 10 i 12 godina. Autori opisuju lezije koje su opazili na kostima i povezuju ih s mogućim uzrocima. Nakon provedene diferencijalne dijagnoze, zaključili su da je dijete bolovalo od tuberkuloze i skorbuta (manjka vitamina C). Prema autorima, ove dvije bolesti zajedno upućuju na to da je jedan dio zajednice u gradu živio u siromaštvu i lošim životnim uvjetima.

U članku se ističe kako je ovo prvi objavljeni slučaj tuberkuloze ustanovljen na dječjim ostacima u Hrvatskoj.